

18.12.2014

Dnro 929/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio

LIKKUMISVAPAUTTA KOSKEVA PÄÄTÖS

1

KANTELU

Isä arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan 24.2.2013 päivätyssä kantelussa poikansa (s. 1998, jäljempänä lapsi) sijaishuoltoa. Hän arvosteli A:n kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelujen sijaishuollon sosiaalityöntekijän sekä johtavaa sosiaalityöntekijän menettelyä sekä lastenkoti B:n ja erityisesti sen C-yksikön toimintaa.

Kantelun mukaan A:n perhe- ja sosiaalipalveluiden sosiaalityöntekijät menettelivät taitamattomasti muuttaessaan lapsen sijaishuoltopaikan D:n Lastenkodista E:n lastenkotiin kesäkuussa 2012. Vanhempien mielestä lapselle olisi tuossa vaiheessa tullut järjestää erityinen huolenpito asianmukaisessa yksikössä. Tämän jälkeen lapsen sijaishuoltopaikaksi tuli B:n lastenkoti, joka isän mukaan on liian kaukana perheen A:n kaupungissa sijaitsevasta kodista.

Kantelussa arvostellaan B:n menettelyä sen vuoksi, että isän mukaan lapsi on siellä joutunut neljän kuukauden yhtäjaksoisen vapaudenriiston kohteeksi ilman oikeuden päätöstä ja ilman, että häntä olisi tuomittu mistään rikoksesta.

Kantelussa arvostellaan myös C-yksikön työntekijöitä ammattitaidon puutteesta, fyysisestä ja psyykkisestä uhkailusta sekä aggressiivisuudesta. Kantelijan mukaan yksikössä ei ole myöskään *”riittävää ammattitaitoa toimia neurologisesti ja psyykkisesti oireilevien nuorten kanssa”*. Joitakin työntekijöitä pidettiin kantelussa avoimen aggressiivisina. Kantelussa oli myös muita väitteitä, joissa arvosteltiin C-yksikön olosuhteita.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Asian taustaa

Lapsi, jota kantelu koskee, on syntynyt - - -, mistä hänet adoptoitiin kaksivuotiaana kantelijan perheeseen. Lapsella on todettu kantelun mukaan mm. ADHD-oireyhtymä, määrittelemätön varhaislapsuuden trauma, kiintymissuhdehäiriö, Tourette ja masennus. Oireet ilmenevät isän mukaan impulssikontrollin puutteena ja väkivaltaisuuksina. Ennen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista häntä oli hoidettu mm. neljä vuotta psykoterapiassa - - - sairaalan lastenpsykiatrisella osastolla ja lisäksi - - - alaikäisten psykiatrisessa tutkimus- ja hoitoyksikössä (- - - -yksikkö). Hallinto-oikeuden päätöksen mukaan lapsi on ajautunut helposti konfliktitilanteisiin muiden lasten ja aikuisten kanssa, kun asiat eivät ole sujuneet hänen toivomallaan tavalla.

Lapsi otettiin huostaan vuonna 2009. Sijoituspaikkana on ollut perhekoti - - -, D:n lastenkoti (6.6.2011 alkaen), nuorisokoti E (17.7.2012 alkaen) ja pian sen jälkeen B:n C-yksikkö (6.9.2012 alkaen), joka oli siten neljäs sijaishuoltopaikka noin neljän vuoden aikana. Kun A:n kaupungin sosiaali- ja terveystoimi täydensi selvitystään, ilmeni, että lapsen sijaishuoltopaikka muutettiin tämän jälkeen 15.3.2014 alkaen - - -.

Vanhemmat valittivat hallinto-oikeudelle päätöksestä, jolla sijaishuoltopaikaksi muutettiin nuorisokoti E. - - - hallinto-oikeus hylkäsi valituksen 21.12.2012 antamallaan päätöksellä. Hallinto-oikeus katsoi, että sille esitetyn selvityksen perusteella ”ainoa vaihtoehto (lapsen) turvallisuuden takaamiseksi tilanteessa, jossa hänen sijoitustaan D:n Lastenkodissa ei voitu jatkaa, oli sijaishuoltopaikan vaihto E:n nuorisokotiin, vaikka sittemmin olikin osoittautunut, ettei paikka kyennyt käytännössä vastaamaan (lapsen) tuen tarpeeseen”.

B:ssä lapsi otettiin lastensuojelulain 71–72 §:n mukaiseen erityiseen huolenpitoon ja sijoitettiin B:n C-yksikköön erityisen huolenpidon jaksolle ajalle 6.9.2012–5.10.2012. A:n kaupungin johtavan viranhaltijan 5.9.2012 tekemällä päätöksellä. Samassa yhteydessä sijaishuoltopaikka muutettiin erillisellä viranhaltijan päätöksellä B:n C-yksikköön erityisen huolenpidon jaksolle. Kantelun mukaan lapsi siirtyi yksikköön suoraan - - -nuorisopsykiatrian osastolta.

Erityisen huolenpidon jakson jälkeen lapsen oli tarkoitus siirtyä - - - perhekotiin - - -, mutta kahden muun nuoren kanssa 20.11.2012 toteutetun väkivaltaisen karkumatkan jälkeen hänet sijaishuoltopaikakseen jäi edelleen C-yksikkö. Lapsen liikkumisvapautta rajoitettiin B:n johtajan päätöksellä 23.11.–30.11.2012 välisellä ajalla sekä A:n kaupungin viranhaltijan päätöksellä ajalla 30.11.–22.12.2012. Tämän jälkeen lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin läheisiinsä rajoitettiin niin, että lapsella oli oikeus tavata heitä vain C-yksikössä. Lasten erityispalveluiden päällikön tekemän päätöksen mukaan lapsi ei voinut käydä kotonaan tai muualla yhteydenpidon rajoittamisen aikana 22.12.2012–22.3.2013.

Selvityksen mukaan lapsi on kantelun jälkeen siirtynyt maaliskuussa 2013 samassa rakennuksessa sijaitsevaan - - - kuntoutusyksikköön. A:n kaupungin viranhaltijan päätöksellä sijaishuoltopaikka on tämän jälkeen muutettu B:n - - - yksiköstä - - - 15.3.2014 alkaen.

Arvioin kantelussa esitettyjä väitteitä seuraavassa erikseen.

3.2

Sijaishuoltopaikan muuttaminen Nuorisokoti E:hen

- - - hallinto-oikeus on 21.12.2012 antamallaan päätöksellä hylännyt vanhempien valituksen lapsen sijaishuoltopaikan muuttamisesta E:hen. Päätös on lainvoimainen. Minulla ei ole aihetta epäillä hallinto-oikeutta lainvastaisesta menettelystä eikä puuttua siihen, miten hallinto-oikeus on käyttänyt asiassa harkintavaltaansa. Ratkaisu ei tästä syystä anna minulle aihetta enempään.

Hallinto-oikeuden päätöksessä ja A:n perhe- ja sosiaalipalveluiden selvityksessä on selostettu päätöstilanteeseen vaikuttaneita olosuhteita. Totean niistä seuraavaa. Kantelun mukana vanhemmat olivat erityisesti toivoneet, että lapsi olisi tuossa vaiheessa voitu siirtää - - - sairaalan nuorisopsykiatrian osastolta erityisen huolenpidon osastolle. - - - koulukodissa oli erityisen huolenpidon paikka vapaana. Selvityksen mukaan siirtäminen tähän koulukotiin epäonnistui sen vuoksi, ettei lapsesta saatu tarvittavaa psykologin lausuntoa. Lastensuojelulain 72 §:n 2 momentin mukaan erityistä huolenpitoa koskevan päätöksen tulee perustua sitä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu kasvatukselliseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen.

A:n perhe- ja sosiaalipalveluiden antaman selvityksen mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä oli lausuntoa varten yhteydessä - - - PN1-osaston lääkäriin - - -, joka oli 5.7.2012 jättämässään viestissä kehottanut häntä kääntymään asiassa lasta hoitavan lääkärin - - - puoleen. Tämä oli puolestaan kehottanut 9.7.2012 käydyssä puhelinkeskustelussa pyytämään lausuntoa puolestaan - - - PN1-osaston lääkäriltä, mutta lupasi kirjoittaa lausunnon, mikäli sitä ei saataisi sieltä. Selvityksen mukaan lausuntoa ei kuitenkaan - - - tullut. PN1-osaston lääkärille ja psykologille oli lähetetty vielä uusi lausuntopyyntö 9.7.2012 faksilla, ja uudelleen 13.7.2012, mutta mitään lausuntoa ei saatu. Sijoitus - - - erityisen huolenpidon osastolle kaatui selvityksen mukaan psykiatrisen tai psykologisen lausunnon puutteeseen. Näin asiasta on kerrottu myös hallinto-oikeuden päätöksessä.

Kantelun ja selvityksen mukaan lapsi sijoitettiin - - - koulukodin sijasta E:n nuorisokotiin, jossa ei ollut erityistä huolenpitoa käytettävissä. Tämä epäonnistui sillä tavoin, että lapsi karkasi nuorisokodista ja joutui ” *terveyttään kehitystään ja jopa henkeään vaarantaviin tilanteisiin*”, kuten asia oli ilmaistu hallinto-oikeuden päätöksessä.

Määräyksestäni syksyllä 2012 tehdyllä tarkastuksella - - - kaupungin lastenkotiin tuon lastenkodin työntekijät olivat kertoneet samankaltaisesta ongelmasta. Työntekijöiden mukaan useiden lasten kohdalla toivottuja siirtoja erityisen huolenpidon yksikköihin ei ollut voitu toteuttaa sen vuoksi, että tarvittavia psykologin tai psykiatrin lausuntoja ei saatu käytettävissä olevana aikana. Pidän tällaisten tilanteiden uhkaa huolestuttavana, koska ne selvästi saattavat johtaa lapsen kannalta vahingollisiin seurauksiin.

Saatan edellä olevan kanteluun ja selvitykseen perustuvan havaintoni psykologin tai psykiatrin lausunnon viipymisestä sosiaali- ja terveysministeriön tietoon ja otettavaksi huomioon lastensuojelun sekä terveydenhuollon lainsäädäntöä ja ohjausta kehitettäessä. Lähetän havaintoni myös sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle Valviralle otettavaksi huomioon lastensuojelun ja lasten terveydenhuollon valvonta ja ohjaustehtävässä.

3.3

Rajoitustoimenpiteet väkivaltaisen karkumatkan jälkeen

3.3.1

Rajoitustoimenpiteistä päättäminen

Kantelussa arvosteltiin B:tä lapseen kohdistetusta neljä kuukautta kestäneestä vapautenriistosta. Selvityksen mukaan kysymys on ollut lapseen kohdistuneista rajoitustoimenpiteistä, joista seitsemän päivää kestäneen liikkumisvapauden rajoittamista koskeneen päätöksen teki B:n johtaja - - -. Muut päätökset on tehty A:n kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden viranhaltijoiden toimesta.

3.3.2

Laitoksen johtajan tekemä päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta

Erityisen huolenpidon jakson päätyttyä 5.10.2012 lapsi oli jäänyt B:n C-yksikköön odottamaan uutta sijaishuoltopaikkaa, jollaiseksi suunniteltiin - - - perhekotia. Vain joitakin päiviä ennen suunniteltua muuttoa lapsi karkasi 20.11.2012 yhdessä yksikön muiden poikien kanssa yöllä. Karkaamiseen liittyi yöhoitajan pahoinpitely ja kahden auton luvaton käyttöönotto. Poliisi sai pojat kiinni näiden ajettua ojaan.

Väkivaltaisen karkumatkan seurauksena siirto perhekotiin peruttiin. B:n johtaja teki päätöksen lapsen liikkumisvapauden rajoittamisesta ajalla 23.11.2012–30.11.2012. Päätöksen mukaan ” *nuori ei liiku ulkona ilman ohjaajaa*”.

B:n johtajan - - - antamassa selvityksessä liikkumisvapauden rajoittamisen toteutusta selostettiin seuraavalla tavalla:

"Nuoren olotila on pyritty rauhoittamaan karsimalla karkumatkan jälkeisestä arjesta kaikki ylimääräiset ärsykkeet ja arki on tilanteessa strukturoitu erityisen selkeäksi. Nuorta aktivoitiin antamalla hänelle huoneeseen koulutehtäviä ja kirjallisia pohdintatehtäviä liittyen muun muassa valehtelemiseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Nuoren ollessa omassa huoneessaan tekemässä annettuja tehtäviä aikuinen on käynyt keskustelemassa hänen kanssaan. Nuoren kanssa on keskusteltu rajuun väkivallankäyttöön johtaneesta karkaamisesta, hänen omasta osuudestaan tilanteessa, tapahtuman aiheuttamista tuntemuksista ja muun muassa siitä, miksi arki on yksikössä yksinkertaistettu ja nuori on tehnyt tavallisuudesta poikkeavan määrän tehtäviä omassa huoneessaan. Nuorelle on kerrottu, että esimerkiksi televisiota hän ei ole katsonut sen vuoksi, että televisio on viety toiselle osastolle karkaamistilanteessa rikotun television tilalle. (Lapsi) ei ole ollut eristettynä huoneessaan, vaan hän on syönyt yhteisissä tiloissa, käynyt tavalliseen tapaan peseytymässä ja soittanut äidilleen samana iltana yksikköön palauttamisen jälkeen. Nuori on myös jättänyt soittopyynnön sosiaalityöntekijälleen, joka on vastannut siihen välittömästi seuraavana päivänä. Nuori on osallistunut normaaliin tapaan oman huoneensa ja yksikön yhteisten tilojen siivoukseen."

Aluehallintovirasto arvioi lausunnossaan kyseistä päätöstä seuraavasti:

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan B:n tekemä liikkumisvapauden rajoittamispäätös on tehty huomioiden laissa määritellyt rajoittamisen edellytykset. Päätöksessä ei ole kuitenkaan riittävästi kuvattu rajoittamistoimenpiteen toteuttamista.

(Lapsen) liikkumisvapautta on rajoitettu tavallista enemmän, koska hänelle ei ole annettu mahdollisuutta poistua asuinyksiköstä. Päivittäiset toiminnot mukaan lukien kouluun liittyvät tehtävät on toteutettu asuinyksikössä painottuen omassa huoneessa olemiseen.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan rajoitustoimenpiteen toteuttaminen arjen toimintojen rajaaminen ja omassa huoneessa oleskelun tavoitteena on ollut tilanteen rauhoittaminen. Rajoitustoimenpiteen toteuttaminen tiukasti rajattuna, pääsääntöisesti oleskeluna omassa huoneessa, antaa kuitenkin vaikutelman eristämisestä tai erityisen huolenpidon kaltaisesta toimenpiteestä.

Muilta osin C-yksikkö on noudattanut sosiaaliviranomaisten tekemiä yhteydenpidon- ja liikkumisvapauden rajoittamispäätöksiä.

Lastensuojelulain 80 §:n nojalla aluehallintoviraston tulee erityisesti valvoa lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa. Katson, että - - - aluehallintovirasto on lausunnossaan arvioinut kyseistä liikkumisvapauden rajoittamispäätöstä toimivaltansa perusteella lainmukaisesti. Minulla ei ole aihetta puuttua siihen, miten aluehallintovirasto on käyttänyt asiassa sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa.

Oikeusasiamiehen tulee tehtävässään valvoa erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (perustuslain 109 §). Lastensuojelulain mukaisella liikkumisvapauden rajoittamisesta koskevalla päätöksellä puututaan erityisesti perustuslain 7 §:n ja lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artiklan turvaamaan henkilökohtaiseen vapauteen. Minulla ei ole näiden perus- ja ihmisoikeuksienkaan perusteella aihetta puuttua aluehallintoviraston arvioon asiasta. Kiinnitän B:n johtajan - - - huomiota aluehallintoviraston lausunnossa esitettyihin näkökohtiin. Katson, että lapsen liikkumisvapautta on rajoitettu kyseisen päätöksen nojalla tavanomaista enemmän ja toimenpiteellä on tämän vuoksi ollut lähinnä erityisestä huolenpitoa muistuttavia piirteitä.

Lapsen oikeusturvaa koskevan perus- ja ihmisoikeuden vuoksi päätöksessä olisi ollut syytä kiinnittää erityistä huomiota kyseisen liikkumisvapauden rajoituksen tapahtunutta tarkempaan kuvaamiseen ja päätöksen perustelemiseen lapsen oikeusturvan takaamiseksi.

3.3.3

Sosiaalityöntekijän päätös liikkumisvapauden rajoittamisesta

Edellä selostettua laitoksen johtajan päätökseen perustuvaa liikkumisvapauden rajoittamista jatkettiin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksellä, jolla liikkumisvapautta rajoitettiin edelleen ajalla 30.11.2012 - 22.12.2012. Liikkumisvapauden rajoittamisen kokonaisajaksi tuli siten 30 päivää (23.11 - 30.11.2012; 30.11. - 22.12.2012).

Liikkumisvapauden rajoittamisesta on säädetty lastensuojelulain 69 §:ssä seuraavasti:

Lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista, jos:

- 1) lapsen sijaishuoltoon johtanut päätös on tehty sillä perusteella, että hän on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään;*
- 2) lapsi laitoksessa käyttäytyy 1 kohdassa mainitulla tavalla; tai*
- 3) rajoitus on lapsen hoidon tai huollon kannalta muutoin tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettu rajoittaminen ei saa ilman uutta päätöstä jatkua yli seitsemää vuorokautta. Yhtäjaksoisesti rajoittaminen saa jatkua enintään 30 vuorokautta. Rajoittamista ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito ja kasvatusta välttämättä edellyttää. Toimenpide on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole 1 momentin tarkoittamalla tavalla välttämätön.

Laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi päättää yhteensä enintään seitsemän vuorokautta kestävästä rajoittamisesta. Tätä pidemmästä yhteensä enintään 30 vuorokautta kestävästä rajoittamisesta tekee päätöksen 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Asiasta on viipymättä ilmoitettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle päätöksen tekemistä varten.

Edellä selostettu päätös on ajallisesti lastensuojelulain mukainen, sillä sosiaalityöntekijän päätöksellä lapsen liikkumisvapautta rajoitettiin niin, että edellinen päätös huomioon ottaen rajoitus ei yhteensä kestänyt yli 30 vuorokautta.

Päätöksen mukaan rajoitustoimenpide koski liikkumista C:n asuinyksikön ulkopuolella. Yksikön ulkopuolella liikkuminen oli mahdollista vain henkilökunnan valvonnassa. Kuten edellä olevasta säännöksestä ilmenee, rajoitus voi koskea lastensuojelulaitoksen tiettyä asuinyksikköä.

C-yksikön raporttimerkinnöistä ilmenee, että liikkumisvapauden rajoittaminen toteutettiin tässä vaiheessa jonkin verran vapaammin kuin edellisen päätöksen perusteella. Perjantaina 30.11.2012 tehdyn raporttimerkinnän mukaan ”(Lapsen) kanssa sovittu nyt näin: (lapsi) saa oleilla C:n olohuoneen ja oman huoneen välillä. Vessassa voi tietysti käydä, mutta keittiön puolelle ei ole asiaa ilman aikuista.” Kirjauksista ilmenee myös, että keskustelu toisen nuoren kanssa oli kiellettyä (5.12.2012). Vähän myöhemmin jutteleminen kaikkien toisten nuorten kanssa sallittiin, kunhan keskustelu pysyi asiallisena (8.12.2012, vrt. 11.12.2012).

Merkinnästä, joka oli tehty 9.12.2012, ilmeni, että lapsi oli saanut luvan kuunnella musiikkia ja lukea lehtiä. Lapsi oli raporttimerkintöjen mukaan myös ulkoillut aikuisen seurassa ja puhunut puhelimesta vanhempiensa ja sisarensa kanssa. Isä oli käynyt vierailulla (3. ja 4.12.2012).

Mielestäni päätökseen perustunut liikkumisvapauden rajoitus toteutui edellä mainituista syistä edelleen huomattavan rajoitettuna, sillä liikkumista rajoitettiin myös asuinyksikön sisällä. Liikkumisvapauden rajoittamisella oli tästä syystä edelleen ”erityisen huolenpidon piirteitä”, kuten aluehallintovirasto asian ilmaisi. Se, että lapsen ei sallittu ensimmäisten päivien aikana myöskään keskustella muiden lasten kanssa, viittasi mielestäni eristämiseen. Vaikka lyhytaikainen keskustelun rajaaminen asialliseksi onkin tavanomainen kasvatukseenkeino, voi päiviä kestävä keskustelukiello muiden yksikön lasten kanssa muodostua nähdäkseni myös lainvastaiseksi tavaksi eristää lapsi muista yksikön lapsista.

Puuttuminen lapsen oikeuteen liikkua vapaasti ja lapsen henkilökohtaiseen vapauteen (perustuslain 7 ja 9 §) on sallittua vain siinä määrin kuin laissa sallitaan. Toteutettavien rajoitusten tulee noudattaa tarkasti lailla niille säädettyjä rajoja. Rajoituksiin on sallittua ryhtyä vain silloin, kun lain mukaiset edellytykset täyttyvät. Perusoikeuksiin ei siis voida puuttua enempää kuin kyseistä rajoitustoimenpidettä koskeva säännös sallii. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen toteuttamiseksi.

Katsonkin, että huomioon ottaen kaikki edellä olevat piirteet kyseisen liikkumisvapauden rajoittamisen toteuttamisessa, että näin pitkä ja näin paljon rajoittamista sisältävä jakso olisi tullut lapsen perusoikeuksien toteuttamiseksi toteuttaa erityisenä huolenpitoa. Lapselle olikin tätä ennen järjestetty C-yksikössä 30 päivää erityistä huolenpitoa. Erityinen huolenpito oli päättynyt 5.10.2012. Totean myös, että erityisen huolenpidon järjestäminen edellyttää aina myös lapsen tilanteen moniammatillista arviointia (72 §:n 2 mom.).

Koska lapsen liikkumisvapauden rajoittamistavasta C-yksikön sisällä yksikön olosuhteet huomioon ottaen ei kuitenkaan ole tarkempaa selvitystä ja koska lapsella ja hänen huoltajillaan on ollut mahdollisuus saattaa päätös hallinto-oikeuden arvioitavaksi päädyn siihen, ettei asiassa ole osoitettu kyseisen rajoittamispäätöksen toteuttamistavan olleen lain vastainen.

Katson kuitenkin, että tämäkin liikkumisvapauden rajoitus olisi ollut syytä kuvata ja perustella päätöksessä tapahtunutta tarkemmin. Tällöin lapsella ja hänen huoltajillaan olisi ollut tapahtunutta paremmat edellytykset arvioida lapselle määrättyä rajoitusta ja saattaa asia halutessaan hallinto-oikeuden arvioitavaksi. Päätöksen tarkalla sisällöllä ja perusteluilla on keskeinen merkitys lapsen ja huoltajien oikeusturvan toteutumisen kannalta.

Totean vielä, että liikkumisvapauden rajoittamista koskevassa päätöksessä oli huomattavan paljon kuvattu vanhempien kuulemista ja keskustelua sosiaalityöntekijän kanssa sekä keskustelua lapsen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Nämä kuvaukset eivät käsitykseni mukaan kuitenkaan tarkentaneet päätöksellä määrätyn rajoitustoimenpiteen sisältöä eikä niistä ilmennyt ratkaisun yksilöllisiä syitä ja perusteita.

Kiinnitän edellä olevilla perusteilla A:n perhe- ja sosiaalityön huomiota liikkumisvapauden rajoittamista koskevan päätöksen sisällön kuvaamiseen ja rajoituksen yksilölliseen perustelemiseen.

3.3.4

Lasten erityispalvelujen päällikön päätös yhteydenpidon rajoittamisesta 20.12.2012

Lapsen yhteydenpitoa hänen perheensä jäseniin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin rajoitettiin 20.12.2012 tehdyllä päätöksellä niin, että lapsi saattoi tavata läheisiään vain sovitusti C-yksikössä. Rajoitus määrättiin ajalle 22.12.2012–22.3.2013.

Päätöksessä määriteltiin yhteydenpidon rajoitus seuraavasti:

"Rajoitetaan (lapsen nimi), vanhempien ja läheisten tapaamisia seuraavasti: (lapsi) ei voi käydä kotonaan tai muualla yhteydenpidon rajoittamisen aikana. Perheen jäsenet ja muut (lapselle) läheiset voivat sovitusti tavata (lasta) C:ssä. Läheisten on sovitusti mahdollista yöpyä C:n vierastalossa."

Päätöksen perusteluissa todettiin muun muassa, että *"(lapsen) yhteydenpitoa C:n ulkopuolelle joudutaan rajoittamaan, koska C:n ulkopuolelle. Perheen on myös mahdollista viettää joulunaikaa C:n vierastalossa yhdessä (lapsen) kanssa. (Lapsen) aikaisempi toiminta on osoittanut, että (lapsen) toiminta on ennalta arvaamatonta ja vaarallista sekä (lapsen) oman turvallisuuden että hänen ympärillään olevien ihmisten kannalta."*

Lastensuojelulain 54 §:ssä on säädetty lapsen huostaanottaneen viranomaisen velvollisuudesta turvata lapsen kehityksen kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on säännöksen mukaan oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää yhteyttä puhelimitse tai muulla tavalla.

Lapsen on rajoituksen aikana ollut mahdollista vastaanottaa vieraita ja pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse. Nähdäkseni päätöksellä on rajoitettu sinänsä asianmukaisella tavalla lapsen oikeutta tavata läheisiään niin, että tapaamiset ovat tapahtuneet vain sijaishuoltoapaikassa. Ajanjakso, jota päätös koskee, on lastensuojelulain 63 §:n 1 momentin mukainen, eli alle yhden vuoden. Minulla ei näin ollen ole aihetta epäillä, että lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä olisi rajoitettu lainvastaisella tavalla.

Ongelmallista on kuitenkin se, että päätöksen mukaan näyttäisi siltä, että sillä on samalla rajoitettu lapsen oikeutta ylipäätään liikkua laitoksen ulkopuolella ilman aikuisen valvontaa. Edellä olevan lainauksen mukaan lapsi ei siis ollut siinä kunnossa, että hän voisi *matkustaa sijaishuoltoyksikön ulkopuolelle ilman tiivistä ammatillista ohjausta.*

Päätöksen sivulla 6 on selostettu lapsen äidin kanssa kuulemisen yhteydessä käytyä keskustelua, jossa äiti oli tiedustellut, saattoiko lapsi käydä rajoituksen aikana harrasteryhmässä - - -. Päätöksen mukaan se oli mahdollista, *"jos (lapsen) tilanne on riittävän turvallinen"*. Päätöksessä oli kuitenkin aiemmin todettu, että *(lapsen) toiminta on ennalta arvaamatonta ja vaarallista sekä (lapsen) oman turvallisuuden että hänen ympärillään olevien ihmisten kannalta.* Lähtökohtaisesti harrastuksessa käyminen ei siten ollut sallittua.

Päätöksen lopussa on vielä erillinen kohta, josta lapsen liikkumisen rajoitus ilmenee selvästi. Sen mukaan *"(lapsi) ei voi käydä kotonaan tai muualla yhteydenpidon rajoittamisen aikana 22.12.2012–22.3.2013. Perheen jäsenet ja muut (lapselle) läheiset voivat sovitusti tavata (lasta) C:ssä"*.

Lastensuojelulain 62 §:n 2 momentissa on lueteltu tavat, joilla yhteydenpitoa saadaan rajoittaa. Sen mukaan rajoittaa voidaan lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiään (1) ja lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse tai muuta välinettä

käyttäen (2). Säännöksen mukaan mahdollista on myös lukea ja pidättää lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai muu luottamuksellinen viesti tai tarkastaa ja pidättää muu lähetys (3) sekä ottaa rajoituksen ajaksi haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä (4). Lapsen oikeutta tavata läheisiään on sen nojalla mahdollista rajoittaa niin, että tapaaminen rajoitetaan tiettyyn paikkaan. Tällainen rajoitus voi ulottua myös esimerkiksi tapaamisten valvontaan. Sitä vastoin käsitykseni mukaan yhteydenpitoa koskevalla päätöksellä ei ole mahdollista rajoittaa lapsen liikkumista muussa tarkoituksessa kuin yhteydessä yhteydenpitoon.

Totean johtopäätöksenä seuraavaa. A:n sosiaali- ja terveystoimen - - - päällikön - - - 20.12.2012 tekemällä yhteydenpidon rajoittamista koskevalla päätöksellä on tosiasiallisesti rajoitettu myös lapsen liikkumista. Liikkumisvapauden rajoitus kesti lisäksi kyseisen päätöksen perusteella 22.12.2012–23.3.2013 eli kolme kuukautta, mikä on pidempään kuin lain salliman enimmäisajan 30 päivän verran.

Katson edellä olevan perusteella, että lapsen yhteydenpidon rajoittamiseksi 20.12.2012 tehty päätös oli lainvastainen siltä osin, kuin sillä tosiasiallisesti rajoitettiin lapsen liikkumisvapautta. Koska lapsella ja hänen huoltajillaan on ollut mahdollisuus saattaa yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen lainmukaisuus hallinto-oikeuden arvioitavaksi, tyydyn kiinnittämään A:n kaupungin lasten erityispalvelujen huomion siihen, että lapsen liikkumisvapauden rajoittamisesta on tehtävä lastensuojelulain 69 §:n mukainen päätös.

3.4

C-yksikön työntekijöiden menettely, laitoksen asiantuntemus ja tietojen antaminen

Kantelija arvosteli B:n C-yksikköä myös siitä, että lapsi oli kertonut kokeneensa sanallista, fyysistä ja psyykkistä uhkailua sekä aggressiivisuutta yksikön ohjaajien ja muiden kasvattajien taholta. Kantelun mukaan ohjaaja - - - oli käynyt lapseen käsiksi. Kantelussa arvosteltiin C-yksikköä vielä siitä, ettei siellä kantelijan mukaan ole riittävästi neurologista eikä psykiatrista osaamista. Ainoana hoitomuotona oli kantelun mukaan siksi ankara kuri, jota kantelija ei pitänyt asianmukaisena psyykkisesti sairaiden nuorten hoitamisessa.

B:n johtajan selvityksessä on selostettu yksityiskohtaisesti tapahtumia, jotka johtivat ohjaajan väitettyyn väkivaltaiseen tekoon 5.10.2012. Tapahtumia on käyty C-yksikössä läpi lapsen ja vanhempien kanssa. Selvityksen mukaan tapahtumilla on ollut todistajia eikä väitetylle väkivaltaiselle teolle ei ole saatu näyttöä. Lasta ja huoltajia on kannustettu viemään asiaa eteenpäin.

Aluehallintovirasto on lausunnossaan pitänyt menettelyä asianmukaisena. Selvityksen valossa muunkaan henkilökunnan lapseen kohdistamasta aggressiivisuudesta ei ole näyttöä.

Saamani selvitys ei osoita, että asiassa olisi syytä epäillä lainvastaista menettelyä. Kyseiset tapahtumat eivät sen vuoksi anna minulle aihetta toimenpiteisiin. Kannanottoni ei kuitenkaan estä kantelijaa saattamaan asiaa poliisin tutkittavaksi mahdollista syytettä silmälläpitäen, mikäli hän arvioi siihen olevan syytä.

Selvityksen mukaan C-yksikön hoito- ja kasvatushenkilökunnan tukena on psykologi, psykiatrinen sairaanhoitaja ja konsultoiva psykiatri. Selvityksen mukaan henkilökunnan mitoitus ja kelpoisuusvaatimusten arviointi oli kesken laitoksen lupa-asian ollessa vireillä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa, Valvirassa. Selvityksen mukaan C toimi lainmuutoksesta johtuen ehdollisen luvan perusteella, koska Valvirassa ei oltu ehditty arvioida yksikön toimintaa asiakasturvallisuuden ja toimintaedellytysten näkökulmasta. - - - on saanut

laitoksen ja yksikön toiminnalle ehdollisen luvan (Valviran päätös 16.10.2012, Dnro 7667/05.01.11.00.00/2011). Asiaa on huhtikuussa 2014 tiedusteltu vielä Valvirasta puhelimitse. Valviran mukaan laitoksen ja yksikön oli katsottava tuolloin toimivan sinänsä asianmukaisen luvan perusteella, mutta lopulliseen lupaan liittyvä arviointi oli edelleen kesken.

Oikeusasiamies ei puutu toimivaltaisessa viranomaisessa vireillä oleviin asioihin. Tästä syystä en puutu enempää C-yksikön henkilökunnan mitoitusta ja pätevyyttä koskeviin kysymyksiin.

Kantelun mukaan C-yksiköstä oli annettu Jorvin sairaalan erikoislääkärille vääriä tietoja. Väite ei antanut minulle aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuksien laiminlyöntiä.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän A:n kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden huomiota kohdissa 3.3.3 ja 3.3.4 todettuun liikkumisvapautta koskevan päätöksen tekemiseen, sen sisällön kuvaamiseen ja rajoituksen yksilölliseen perustelemiseen. Tässä tarkoituksessa lähetän A:n kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kiinnitän B:n johtajan - - - huomiota kohdassa 3.3.2 toteamallani tavalla liikkumisvapauden rajoituksen tarkempaan kuvaamiseen ja perustelemiseen sitä koskevassa päätöksessä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän päätökseni anonymisoituna sosiaali- ja terveysministeriölle ja saatan ministeriön tietoon samalla kohdassa 3.2. esittämäni havainnot otettavaksi huomioon lastensuojelun sekä terveydenhuollon lainsäädäntöä ja ohjausta kehitettäessä. Lähetän anonymisoidun päätökseni myös Valviralle otettavaksi huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus- ja valvontatehtävässä.